

نکته

حسن بهاروند

روزنامه‌نگار

شاخص نرخ بیکاری در مناطق مختلف کشور

جدیدترین داده‌های مرکز آمار ایران در بهار سال ۱۴۰۱ حکایت از ثبت ۹.۲ درصدی شاخص نرخ بیکاری در کشور دارد که این آمار در مقایسه با سال گذشته با ایجاد و حفظ روند نزولی، کاهش ۰.۴ درصدی داشته است.

اما بخشی از خروجی داده‌های حوزه بیکاری در کشور نشان از اختلاف ۱۰ درصدی این شاخص در بین برخی استان‌ها دارد؛ به گونه‌ای که استان کرمانشاه با نرخ ۱۵.۴ درصد بیشترین نرخ بیکاری و استان زنجان نیز با ثبت عدد ۵.۴ درصدی کمترین نرخ شاخص بیکاری را در بهار ۱۴۰۱ داشته‌اند. این در حالی است که جدیدترین میانگین نرخ بیکاری در کشور با ۹.۲ درصد به طور تقریبی بین دو عدد ثبت شده به عنوان بیشترین و کمترین نرخ‌های بیکاری در کشور قرار دارد.

گفتنی است ۲۰ استان کشور نرخ بیکاری کمتر از میانگین کشوری را نشان از حفظ شرایط موجود و تحقق هدفگذاری در راستای سیاست‌های اشتغال در کشور دارد، اما از طرفی ۱۲ استان دیگر نیز نرخ بیشتر از میانگین شاخص نرخ بیکاری ۹.۲ درصدی کشور را در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ تجربه کرده‌اند که البته برخی از این استان‌ها عدد بیش از ۱۰ درصد را برای این نرخ به ثبت رسانده‌اند.

اما آمارهای اشاره شده در شاخص نرخ بیکاری در حالی که بیانگر نبود شرایط ایده‌آل در حوزه بیکاری است و ضرورت چشش اهداف تازه و سیاست‌گذاری در راستای ایجاد فرصت‌های شغلی را با بهره‌مندی از ظرفیت‌های دولتی و بخش خصوصی را روشن می‌کند، اهمیت آمایش سرزمینی در اجرای سیاست‌های اشتغال‌زایی و جانمایی صنایع پر اشتغال را نشان می‌دهد.

توزیع مناسب فرصت‌های سرزمین‌آفرینی در راستای ایجاد اشتغال گسترده، متناسب با ظرفیت‌ها، توانمندی نیروی انسانی و قابلیت‌های طبیعی مناطق مختلف مسأله‌ای است که در صورت کانون توجه بودن در بلندمدت توزیع همسان فرصت‌های شغلی و خروجی تقریباً یکسان آماری داده‌های اشتغال و بیکاری را موجب می‌شود. در صورتی که توزیع متناسب با واقعیت‌ها و ظرفیت‌ها را برای اشتغال‌آفرینی در مناطق مختلف کشور در هدفگذاری‌ها در نظر نداشته باشیم، رشد بی‌رویه فرصت‌های شغلی در یک منطقه و در نقطه مقابل، رشد نرخ شاخص بیکاری را در مناطق دیگر شاهد خواهیم بود که در این صورت آسیب‌های اجتماعی در ابعاد گسترده نظیر مهاجرت‌های کلان بر بستر اشتغال، رشد جمعیت شهرهای دارای اشتغال و آلودگی هوای ناشی از آن، رشد فقر در شهرهایی بسا فرصت‌های اشتغال کم، توزیع نامناسب رفاه و ثروت و شکل‌گیری ناهمگون فقر و تنگدستی را در بسیاری از استان‌ها و شهرها شکل خواهد گرفت.

مهناز بیرانوند

خبرنگار

فرار بیمه‌ای از آنجایی شکل می‌گیرد که نیروی کار برای اینکه در آمد مشمول حق بیمه را به سازمان تأمین اجتماعی پرداخت کند، به جای پرداخت حق بیمه، کار را به صورت غیررسمی و بدون پرداخت حق بیمه انجام می‌دهد.

فرار بیمه‌ای در بخشی از کارگاه‌های زیر ۱۰ نفر به علت نداشتن دفاتر و پیروی نکردن از بسیاری قواعد حوزه کار و تأمین اجتماعی اتفاق می‌افتد که البته حسابرسی در این کارگاه‌ها اثرگذار نیست.

راه‌های جلوگیری از فرار بیمه‌ای

حیدری ادامه داد: «بخشی از راه‌های جلوگیری یا پیشگیری از فرار بیمه‌ای نمود فرهنگی دارد و در قالب آن باید به نیروی کار تفهیم شود که اگر فرد، درآمد واقعی مشمول حق بیمه را در نظر گرفته و بابت آن حق بیمه پرداخت می‌کند، از مزایای کوتاه‌مدت و بلندمدت بهره‌مند خواهد شد که یکی از این مزایا در یافت حقوق باننشستگی است.» این فعال و کارشناس حوزه اشتغال اظهار داشت: «یکی دیگر از مزایای بیمه تأمین اجتماعی، خسارت‌های درمان است که می‌تواند در برخی از بیماری‌ها طول مدت داشته باشد.» وی گفت: «باخذ محاسبه پرداخت استعلاجی طول مدت درمان، میانگین ۹۰ روز پایانی پرداخت حق بیمه است و اگر کارگر حق بیمه کامل و کافی پرداخت کرده باشد به مرور زمان نیز می‌تواند استفاده کامل از این مزایا داشته باشد.» وی در عین حال گفت: «اما بیشترین مزایای پرداخت حق بیمه کامل در خصوص دستمزد مشمول حق بیمه در حوزه خدمات بلندمدت است که می‌تواند شامل از کارافتادگی کلی، جزئی، بازبینی، باننشستگی و یا فوت و بهره‌مندی باننشستگی باشد.»

اطلاع بیمه‌شدگان از جزئیات پرداختی

حیدری اضافه کرد: «پس از اینکه اثرات پرداخت کامل حق بیمه تأمین اجتماعی بر اساس دستمزد مشمول حق بیمه مورد پذیرش نیروی کار قرار گرفت، طراحی مکانیزم دریافت حق بیمه کامل بر اساس ایجاد رابطه بین کارگر و کارفرما باید شکل گیرد تا کارفرما حق بیمه واقعی را پرداخت کند.» وی معتقد است: «شاید یکی از راهکارهای دیگر این باشد که سازمان تأمین اجتماعی در پایان هر ماه برای بیمه‌شدگان اطلاعات دقیقی از واریزی حق بیمه را از طریق پیامک یا راه‌های ارتباطی دیگر ارسال کند تا بیمه‌شدگان با اطلاع از جزئیات پرداختی حق بیمه، از مزایای در اختیار خود از طرف سازمان تأمین اجتماعی مطلع شود که این راهکار می‌تواند به کشف منابع بیمه‌ای بیشتر منجر شود.» وی اظهار داشت: «البته این سیستم ارتباطی در بلندمدت می‌تواند برای کارفرمایان به عنوان یک سیستم هشداردهنده هوشمند عمل کند و کارفرما معمولاً دیگر به دنبال استفاده از راه‌های فرار بیمه‌ای نخواهد بود و این در حالی است که در صورت کشف فرار بیمه‌ای، جرائم این تخلف نیز بر عهده کارفرما است.» این کارشناس حوزه تأمین اجتماعی گفت: «به نظر می‌رسد که سازمان تأمین اجتماعی از طریق این راهکارها می‌تواند به طور مستقیم با بیمه‌شدگان و کارفرمایان ارتباط برقرار کند و با اشتراک‌گذاری اطلاعات امکان دسترسی به درآمد واقعی حق بیمه را خواهد داشت که طبیعتاً در منابع ورودی به این سازمان اثرگذار خواهد بود.»

ارتباط فرار بیمه‌ای با شرایط نامناسب کسب و کار

حیدری افزود: «شرایط بهتر و پایدارتر برای اینگونه مشاغل در حوزه پرداخت حق بیمه و فرارهای بیمه‌ای، بیشتر ناظر بر وضعیت اقتصاد بازار، رونق تولید و درآمدی کارفرمایان است و هر میزان که این درآمد‌ها بیشتر تهدید شده و شرایط کسب و کار نامناسب‌تر باشد، طبیعتاً فرار بیمه‌ای در سطح بالاتری اتفاق می‌افتد.» وی اظهار داشت: «بخش دیگری از فرار بیمه‌ای مربوط به پرداخت حق بیمه به سازمان تأمین اجتماعی در قالب عدم ارائه لیست حق بیمه است. به این معنا که کارگر توسط کارفرما تحت پوشش بیمه قرار نمی‌گیرد که البته این نوع رانی توان به مفهوم عام به عنوان فرار بیمه‌ای محسوب کرد و بیشتر سطوح درآمدی است که باید از فرار بیمه‌ای متاثر شود.» این کارشناس تأمین اجتماعی گفت: «زمانی که حداقل دستمزد در سطوحی تعریف می‌شود که سهم حق بیمه کارفرما افزایش می‌یابد، کارفرما سعی در کاهش هزینه‌ها داشته و سعی دارد بخشی از درآمد مشمول حق بیمه را در لیست پرداخت حق بیمه وارد نکند.»

ارتباط سهم مزد در قیمت تمام شده با فرار بیمه‌ای

وی تصریح کرد: «با توجه به متغیر بودن سهم دستمزد کارگر و پرداخت حق بیمه از هزینه‌های کارفرما در صنوف مختلف، فرار بیمه‌ای متفاوتی نیز در فعالیت‌ها، متغیر خواهد بود. به عنوان مثال هزینه تمام شده دستمزد و حق بیمه در گروه‌های فعال حوزه خدمات بالا است که طبیعتاً فرار بیمه‌ای بیشتری در اینگونه مشاغل اتفاق می‌افتد. همچنین سهم مزد و حق بیمه در حوزه صنعت نیز در فعالیت‌های صنعتی کاربر و سرمایه‌بر طبیعتاً متفاوت است.» حیدری ادامه داد: «در مجموع می‌توان گفت هر چقدر سهم مزد در قیمت تمام شده و نوسانات سهم حق بیمه کارگر در کارگاه بالاتر باشد، ما فرار بیمه‌ای بیشتری را شاهد خواهیم بود و هر کجا که سهم مزد در قیمت تمام شده محصول پایین‌تر باشد، فرار بیمه‌ای کمتری روی خواهد داد.»

شناسایی برخی از فرارهای بیمه‌ای از سوی تأمین اجتماعی

این کارشناس حوزه تأمین اجتماعی معتقد است: «این اقدام برخی کارفرمایان در راستای فرار بیمه‌ای در واقع در بلندمدت اثرات بسیار معناداری در راستای تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی خواهد داشت.» وی ادامه داد: «با توجه به اینکه بیشترین کارگران فعال کشور در قالب صنوف طبقه‌بندی می‌شوند و کارگاه‌های با تعداد کارگران بالای ۵۰ نفر و کارگاه‌های بزرگ سهم بالایی از مجموع نیروی کار را شامل نمی‌شوند، بنابراین زمانی که این جمعیت بزرگ مشغول به فعالیت هستند، بخش قابل توجهی از شاغلان این بخش از بازار کار با حداقل دستمزد مشغول به کار نیستند و درآمد بالاتر را دارند.» وی گفت: «به همین دلیل بخشی از کارفرمایان فعال در این مشاغل، فرار بیمه‌ای داشته و دستمزدهای غیر واقعی را با هماهنگی کارگر به سازمان تأمین اجتماعی اعلام می‌کنند.»

مشمول کسر حق بیمه را تعریف و شمولیت آن را به خوبی تبیین کرده است.» وی تصریح کرد: «بازار کار به طور قطع به تمام کارگران حداقل دستمزد را پرداخت نمی‌کند که سازمان تأمین اجتماعی در قالب آن بتواند لیست بیمه موردنظر را دریافت کند و مبالغی که بابت درآمد مشمول حق بیمه از کارفرمایان توسط این سازمان دریافت می‌شود، در حال معمول نباید کمتر از حداقل دستمزد نیروی کار باشد.» این فعال حوزه کار معتقد است: «فرار بیمه‌ای از آنجایی شکل می‌گیرد که نیروی کار برای اینکه درآمد مشمول حق بیمه را به سازمان تأمین اجتماعی پرداخت کند، دستمزد را به شکل واقعی اعلام نمی‌کند.» وی تصریح کرد: «بسیاری از کارگران، بخصوص در حوزه صنوف و آنجایی که مهارت دارای معناست و کارگران معمولاً با حداقل دستمزد در آن فعالیت ندارند و درآمد آنها حتماً بیشتر از آن است، کارفرما اعلام دستمزد این افراد را در حد حداقل دستمزد در نظر می‌گیرد و به این علت که منع قانونی در این خصوص وجود ندارد، کنترل در این حوزه سخت می‌شود.»

پرداخت غیر واقعی حق بیمه با تفاهم طرفین

حیدری ادامه داد: «چون لیست پرداختی حق بیمه در کوتاه‌مدت با حداقل دستمزد، کارفرما و کارگر را منتفع کرده و کارگر نیز از مزایای تأمین اجتماعی بر خوردار می‌شود و تعهدات بلندمدت این سازمان در زمان پرداخت حق بیمه استفاده نداشته و در باننشستگی مورد توجه است، سال‌ها کارگر و کارفرما اقدام به پرداخت حق بیمه به صورت غیر واقعی می‌کنند.» وی افزود: «طبیعتاً با این اقدام سهم ۲۳ درصدی پرداخت حق بیمه کارفرما کاهش می‌یابد و با احتساب سهم هفت درصدی کارگر در مجموع ۳۰ درصد در آمد مشمول حق بیمه فراتر از حداقل دستمزد توسط این گروه از کارفرمایان کاهش یافته و نظارت لازم نیز در این خصوص وجود ندارد.»

اثرات بلندمدت فرار بیمه‌ای بر منابع تأمین اجتماعی

این کارشناس حوزه تأمین اجتماعی معتقد است: «این اقدام برخی کارفرمایان در راستای فرار بیمه‌ای در واقع در بلندمدت اثرات بسیار معناداری در راستای تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی خواهد داشت.» وی ادامه داد: «با توجه به اینکه بیشترین کارگران فعال کشور در قالب صنوف طبقه‌بندی می‌شوند و کارگاه‌های با تعداد کارگران بالای ۵۰ نفر و کارگاه‌های بزرگ سهم بالایی از مجموع نیروی کار را شامل نمی‌شوند، بنابراین زمانی که این جمعیت بزرگ مشغول به فعالیت هستند، بخش قابل توجهی از شاغلان این بخش از بازار کار با حداقل دستمزد مشغول به کار نیستند و درآمد بالاتر را دارند.» وی گفت: «به همین دلیل بخشی از کارفرمایان فعال در این مشاغل، فرار بیمه‌ای داشته و دستمزدهای غیر واقعی را با هماهنگی کارگر به سازمان تأمین اجتماعی اعلام می‌کنند.»

زمانی که ارتباط بیمه‌ای مستمر بین بیمه‌پرداز، کارفرما و سازمان‌های بیمه‌گر با وجود قوانین رسمی حوزه کار و اشتغال وجود نداشته و مقررات حوزه روابط کار بین کارگر و کارفرما به خوبی رعایت نشود، شرایط مناسبی برای فرار بیمه‌ای از طرف کارفرما و کوتاهی در اجرای پرداخت‌های سهم حق بیمه کارگران ایجاد خواهد شد. بر اساس اعلام وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حوزه داده‌های مرتبط با شاخص‌های اشتغال و بیکاری در حال حاضر ۲.۴ میلیون نفر بیکار و بیش از ۲.۲ میلیون نفر دارای اشتغال ناقص هستند که در چارچوب اشتغال غیررسمی دسته‌بندی می‌شوند و بخش قابل توجهی از فرارهای بیمه‌ای در حوزه فعالیت این نوع اشتغال و کارگاه‌های کوچک اتفاق می‌افتد. حوزه غیررسمی اشتغال، بخشی بدون حمایت‌های قانونی و بیمه‌ای برای نیروهای کار است که نقش قابل توجهی در اشتغال، افزایش تولید ناخالص ملی و درآمد سرانه دارد که به دلایل افزایش عرضه نیروی کار، عدم سرمایه‌گذاری مناسب و قوانین دست‌وپا گیر و همچنین به جهت عدم شمول قوانین تعریف شده بیمه‌ای و اشتغال با چالش‌های بیمه‌ای از جمله پدیده فرار بیمه‌ای روبه‌رو است.

اشتغال غیر رسمی و مناسبات بیمه‌ای

این نوع اشتغال علاوه بر آسیب‌هایی که به افراد شاغل مرتبط می‌شود که شامل عدم پوشش بیمه‌ای و دریافت حقوق و مزایای خارج از قواعد چارچوب قانون کار و همچنین عدم حمایت درمانی و باننشستگی شاغلان می‌شود، فرار بیمه‌ای و حمایتی کارفرمایان بخش اشتغال و تولید غیررسمی را نیز به دنبال دارد.

مجموع این شرایط در خصوص فرارهای بیمه‌ای بر وضعیت سازمان تأمین اجتماعی به عنوان بزرگترین نهاد بیمه‌ای با پوشش بیمه‌ای بیش از ۴۵ میلیون نفر که بخش عمده‌ای از آنها را کارگران مشمول قانون کار تشکیل می‌دهند، اثر گذار است.

در شرایطی که راه‌های فرار بیمه‌ای برای شاغلان در حوزه اشتغال ناقص و افراد نااهل‌داز یافتن اشتغال مناسب فراهم باشد به طور طبیعی روبه و روند بیمه‌پردازی این بخش از شاغلان جامعه با مشکل مواجه شده و ما به علت فرار بیمه‌ای امکان اثر گذاری این وضعیت بر منابع ورودی سازمان تأمین اجتماعی را شاهد خواهیم بود.

۹۲ هزار کارگاه برای بیمه نکردن کارگران

مهرداد قریب، معاون بیمه‌ای سازمان تأمین اجتماعی گفت: «فرار بیمه‌ای چند شکل دارد؛ مانند بیمه نکردن کارگر، عدم اعلام دستمزد واقعی کارگر و ارسال لیست براساس حداقل دستمزد و یا عدم اعلام واقعی روزهای کارکرد کارگران. در واقع این موارد فرار بیمه‌ای به شمار می‌رود.» قریب اضافه کرد: «البته سازمان تأمین اجتماعی طبق ماده (۴۷) قانون تأمین اجتماعی اجازه بازرسی کارگاهی و بازرسی دفاتر قانونی را دارد و بازرسان سازمان در طول سال بررسی، بازرسی و بازدیدهای میدانی انجام می‌دهند.»

وی اظهار داشت: «بیش از ۹۵ درصد کارفرمایان همکاری خوبی با سازمان تأمین اجتماعی درباره ارسال لیست بیمه‌شدگان و پرداخت حق بیمه آنان در مورد مقرر دارند. البته برخی هم بر اساس قانون و بازرسی همکاران ما مکلف می‌شوند تا به وظایف قانونی خود عمل کنند. به عنوان مثال در سال گذشته ۹۲ هزار و ۴۶۴ کارگاه کشف شد که کارگران و کارکنان خود را بیمه نکرده بودند و حق بیمه آنان را پرداخت نمی‌کردند.» وی خاطر نشان کرد: «بازرسی‌های سازمان تأمین اجتماعی منجر به این موضوع شد که حق بیمه تعداد ۵۹۰ هزار و ۸۸۱ نفر در سال گذشته پرداخت شود این ارقام نسبت به برنامه مصوب سال گذشته ۱۹ درصد رشد داشته است. البته اگر کارفرمایان نسبت به بیمه کارمندان و کارگران خود سهل‌انگاری کردند خود افراد نیز می‌توانند به شکل غیر حضوری درخواست بازرسی از همان کارگاه داشته باشند.»

فرار بیمه‌ای از کجاشکل می‌گیرد

علیرضا حیدری کارشناس تأمین اجتماعی در گفت‌وگو با آتیه‌نوا اظهار داشت: «بند ۵ ماده (۲) قانون تأمین اجتماعی و دیگر قوانین و مقررات مرتبط، درآمد